

5. Пассов Е.И. Коммуникативный метод обучения иноязычному говорению / Ефим Израилевич Пассов. – [2-е изд]. – М.: Просвещение, 1991. – 223 с.
6. Пашук В. С. Навчання студентів мовних спеціальностей усного англійського монологічного мовлення з використанням автентичних художніх фільмів: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Пашук Вікторія Степанівна. – К., 2002. – 247 с.
7. Про заходи щодо реалізації положень Болонської декларації в системі вищої освіти і науки // Наказ Міністерства освіти і науки України № 49 від 23 січня 2004 р.
8. Про проведення педагогічного експерименту з кредитно-модульної системи організації навчального процесу // Наказ Міністерства освіти і науки України № 48 від 23 січня 2004 р.
9. Програма з англійської мови для університетів / інститутів (п'ятирічний курс навчання): проект / колектив авт.: С. Ю. Ніколаєва, М. І. Соловей (керівники), Ю.В.Головач та ін.; Київ. держ. лінгв. ун-т та ін. – Вінниця: Нова книга, 2001. – 245 с.
10. Соколова С.В. Методика навчання майбутніх учителів англійської мови використовувати паралінгвістичні засоби в усному спілкуванні: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Соколова Світлана Володимирівна. – К., 2006. – 181 с.
11. Яхнюк Т.О. Використання фрагментів художніх відеофільмів для навчання студентів мовних спеціальностей соціокультурної англійської лексики: дис. ... кандидата пед. наук: 13.00.02 / Яхнюк Тетяна Олександрівна. — К., 2002. — 223 с.

УДК 378.14.015.62

Довганець В. І.

Київський національний університет
технологій та дизайну

СТАН ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ У ПРАКТИЦІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті представлено результати констатувальної дослідної роботи з аналізу стану вирішення проблеми формування пізнавальної самостійності студентів немовних спеціальностей у практиці навчання іноземних мов.

Ключові слова: *пізнавальна самостійність, формування, стан проблеми, практика навчання іноземних мов, організація самостійної роботи.*

Довганець В. І. Состояние решения проблемы формирования познавательной самостоятельности студентов неязыковых специальностей в практике обучения иностранным языкам. В статье представлены результаты констатирующей исследовательской работы по анализу состояния решения проблемы формирования познавательной самостоятельности студентов неязыковых специальностей в практике обучения иностранным языкам.

Ключевые слова: *познавательная самостоятельность, формирование, состояние проблемы, практика обучения иностранным языкам, организация самостоятельной работы.*

Dovganets V. I. Status of the problems solving of non-linguistic students' cognitive independence formation in the practice of teaching foreign languages. The article presents the results of the research work on the analysis of the of the problems solving of non-linguistic students cognitive independence formation in the practice of teaching foreign languages.

Key words: *cognitive independence, formation, state of the problem, the practice of teaching foreign languages, organization of independent work.*

Українська вища освіта, адаптуючись до Болонської системи, впровадила в навчально-виховний процес кредитно-модульну технологію навчання, яка має зокрема такі особливості: домінування самостійної пізнавальної діяльності студентів; зміна функцій викладача (організація, керівництво, загальна орієнтація у навчальному матеріалі, консультування, контроль); зміна позиції студента (ініціативність у режимі роботи над навчальним матеріалом, самостійне планування своєї роботи, відповідальність за своє навчання і т.і.) [5].

Вирішення цих завдань здійснюється через пошук змісту, форм, методів і засобів навчання, що спрямовані на забезпечення оптимізації розвитку, саморозвитку та самореалізації особистості. У зв'язку з цим важливою стає проблема оволодіння студентами методами і прийомами пізнавальної діяльності в умовах самостійної роботи. Відповідно, перед викладачем вищої школи постає проблема ефективної організації процесу формування пізнавальної самостійності студентів (ПСС).

Мета статті – висвітлити результати констатувального експерименту з конкретизації стану вирішення проблеми формування пізнавальної самостійності студентів в умовах сучасної вищої школи.

Значним внеском у розробку проблеми самостійності у пізнавальній діяльності стали дослідження Л. Божович, М. Матюхіної, Г. Щукіної, які присвячені формуванню пізнавального інтересу, пізнавальних потреб, мотивації учіння. Зокрема, виявлено їх зв'язок з активним самостійним навчанням. Пізнавальну самостійність у галузі професійної освіти розглядали Г. Адамів, В. Бенера, Н. Бібік, Н. Дідусь, В. Казаков, Г. Ковальчук, Г. Костишина, З. Курлянд, Н. Ничкало, М. Солдатенко, Л. Тархова, М. Шайдур, В. Шахов, О. Шпак та інші.

Констатувальне дослідження проводилося на кафедрі іноземних мов факультету технологій легкої промисловості Київського національного університету технологій та дизайну (КНУТД). Основну експериментальну базу склали 320 студентів КНУТД.

Робота з нормативними і законодавчими першоджерелами щодо організації навчально-виховного процесу у ВНЗ України дозволила проаналізувати співвідношення обсягів аудиторних занять і самостійної роботи студентів з урахуванням специфіки та змісту навчальної дисципліни «Іноземна мова», її місця, значення і дидактичної мети в реалізації освітньо-професійних програм. І якщо на етапах становлення вищої освіти самостійна робота студентів розглядалась як важлива форма організації навчального процесу, що поступалася за обсягом аудиторним заняттям, то сучасні нормативні документи Міністерства освіти і науки України визнають її важливою формою організації навчально-виховного процесу у ВНЗ і засобом формування пізнавальної самостійності студентів. Навчальний час, відведений на самостійну роботу студентів (СРС), регламентується навчальним планом і має становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу студента, відведеного на вивчення конкретної дисципліни.

Для організації ефективної СРС з метою подальшого формування у студентів пізнавальної самостійності, систематизації навчально-методичного забезпечення дисциплін, підвищення якості підготовки фахівців навчально-методичний відділ КНУТД розробив, затвердив Наказом № 460 від 16. 11. 2011 р. та ввів у дію з 01. 12. 2011 р. «Положення про організацію та навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів» (далі Положення), що базується на законодавчих і нормативних документах, чинних у галузі вищої освіти України [4].

Згідно з Положенням, метою організації СРС у КНУТД є: навчити студента свідомо і самостійно працювати з навчальним матеріалом, науковою інформацією, закласти основи самоорганізації та самовиховання, прищепити навички для подальшого постійного підвищення своєї кар'єри.

Основними завданнями, що стоять перед професорсько-викладацьким складом КНУТД є: вироблення навичок ефективної самостійної професійної (науково-теоретичної та практичної) діяльності; створення психолого-соціальних умов розвитку інтелектуальної ініціативи і мислення на заняттях; запровадження механізму стимулювання самостійної пізнавальної діяльності студентів [4].

Ми порівняли розподіл навчального часу дисципліни «Іноземна мова» у чинних навчальних програмах, програмах, розроблених за новими стандартами ECTS, та новорозробленими освітньо-професійними програмами, систематизувавши дані в табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл навчального часу дисципліни «Іноземна мова» в КНУТД

Навчальна програма	Практичні заняття (год./кредити)	СРС (год./кредити)	Всього (год./кредити)
4-річний курс вивчення	284/8	40/1	324/9
2-річний курс вивчення	144/4	36/1	180/5
2-річний курс вивчення (новітня програма з 2012р.)	108/3	72/2	180/5

Можемо побачити, що чинні навчальні програми не повністю задовольняють вимогам ECTS щодо розподілу навчального навантаження, оскільки час, відведений на СРС, має становити не менше 1/3 та не більше 2/3 загального обсягу навчального часу вивчення конкретної навчальної дисципліни. Проте спостерігається позитивна тенденція з урахування вимог до нормативного узгодження відсоткового співвідношення аудиторних годин і годин, що відводяться на самостійну роботу студентів.

Оцінюючи психологічну готовність студентів до самостійної пізнавальної діяльності за власною ініціативою, ми отримали такі дані: 48 % студентів вважають її необхідною, 46 % – частково необхідною, 6 % – не вбачають такої необхідності. Ті студенти, які не вбачають необхідності у самостійній пізнавальній діяльності, серед причин, що вплинули на таке рішення зазначили, що саме цей предмет пізнання не потребує самостійної роботи (13 %), не цікавить (56 %), не пов'язаний з майбутньою професією (31 %). Проте 97 % студентів визнали, що фахівець з вищою освітою має володіти щонайменше однією іноземною мовою як засобом іншомовної комунікації для встановлення зв'язків із представниками країн, мова яких вивчається (70 %), допоміжним засобом для рішення професійних завдань (38 %). При цьому більшість студентів визнають, що знання іноземних має неабияке значення при працевлаштуванні, організації ділових зустрічей і телефонних переговорів.

Оцінюючи загальний рівень вмотивованості студентів до самостійної пізнавальної діяльності у процесі вивчення іноземних мов, ми отримали такі дані (у %): високий рівень – 24,4; середній рівень – 53,3; низький рівень – 18,8; критичний рівень – 3,5.

Наступним кроком нашого дослідження було визначення домінуючих мотивів, що спонукають студентів до здійснення самостійної пізнавальної діяльності у процесі вивчення іноземних мов. Ми визначали

ступінь вмотивованості, взявши 1 як показник найбільш високого показника мотивації у виділеному кластері: зовнішня мотивація – 0,68; пізнавальна (внутрішня) мотивація – 0,59; професійна мотивація – 0,55; негативна мотивація – 0,42.

Проте навіть за наявності вмотивованого усвідомлення необхідності самостійної навчально-пізнавальної діяльності та інтересу до самого предмета, студенти вказують на об’єктивні та суб’єктивні чинники, що негативно впливають на процес формування ПСС, як-то: перевантаження з інших предметів (65 %); невміння планувати свій час (49 %); невміння самостійно контролювати якість своїх знань (33 %); недосконала організація процесу навчання викладачем (28 %); інертність, лінь (21 %); неналежні побутові умови (19 %); хобі (14 %); недостатній контроль з боку викладача (11 %).

Аналізуючи анкети, ми констатували, що більшість студентів мають середній рівень розвитку вольових якостей, деякі вольові якості виконують компенсаторну функцію, тобто допомагають в досягненні мети, запрограмованої студентом, при недостатньому розвитку інших вольових якостей особистості. І. Березовська зазначає, що домінування одних вольових якостей над іншими дає підстави встановити типи особистостей за їх проявом. Знання про домінуючі вольові якості дає змогу визначити умови оптимального формування та корекції вольової сфери студентів [1]. Саме це підтверджує узагальнений результат визначення загального рівня вольової сфери студентів, який демонструє відсутність низького загального показника рівня волі при наявності низьких показників рівня сформованості окремих вольових якостей.

Діагностуючи рівень сформованості навчальних умінь студентів (навчально-організаційні, навчально-інтелектуальні, навчально-інформаційні, навчально-рефлексивні), ми застосували методи спостереження, опитування та анкетування, тобто викладач спостерігав певний час за характером виконання самостійних навчально-пізнавальних дій студентів і фіксував отримані дані у шкалі відносин. 4-и бальна шкала оцінювання навчальних умінь студентів відповідає чотирьом рівням сформованості навчальних умінь за ступенем самостійності.

Розрахунки отриманих даних обчислювалися за схемою:

1) розрахунок коефіцієнту рівня навчальних умінь кожного студента за формулою:

$$K_y = \frac{\sum S_i}{n \times S_{max}}, \quad (1)$$

де K_y – коефіцієнт рівня умінь студента; S_i – кількість балів, набраних студентом; S_{max} – максимально можливий бал; n – кількість оцінюваних умінь.

У той же час значення числового критерію недостатньо для того, щоб зробити висновок про досягнення мети. Необхідно визначити норму – заздалегідь встановлене значення критерію, що дозволяє робити такий висновок [2]. В якості такої норми для коефіцієнта правильності виконання завдання (далі – K) будемо вважати загальноприйняте значення, а саме 0,7 та вище, оскільки вважається, що саме в цьому випадку досягнуто задовільного рівня [3]. Таким чином ми визначатимемо рівень навчальних умінь у заданих діапазонах коефіцієнта (табл. 2).

Таблиця 2

Діапазон коефіцієнта рівнів навчальних умінь

Діапазон коефіцієнта	Рівень
$K_y < 0,7$	знання (критичний)
$0,7 \leq K_y < 0,8$	первинні уміння (низький)
$0,8 \leq K_y < 0,9$	вторинні уміння (середній)
$0,9 \leq K_y \leq 1$	навички (високий)

Наступний крок нашого констатувального експерименту передбачав тестування рівня сформованості ПСС за діяльнісним критерієм.

Як уже зазначалося раніше, пізнання – рівневе. З метою об’єктивної, якісної оцінки рівня самостійної пізнавальної діяльності ми розробили гомогенний тест – систему завдань зростаючої складності, специфічної форми і визначеного змісту. В нашому дослідженні ми будемо оцінювати правильно виконане завдання у кожному рівневому кластері за такою шкалою: рівень знайомства – 2 бали, рівень репродукції – 3 бали, рівень умінь – 4 бали, рівень трансформації – 5 балів). Для рівнів умінь і трансформації ми передбачили нарахування балів за виконання завдання з несуттєвими помилками (2 та 3 відповідно). Склавши інтервальну шкалу за максимальною та мінімальною кількістю балів, набраних студентами за виконання завдань певного рівня, ми визначили відсоткове співвідношення рівнів пізнавальної самостійності за діяльнісним критерієм.

Подальші обчислення ми виконали, взявши максимальну кількість можливих балів за виконання тесту як 1, та вирахували коефіцієнт результативності виконання тесту за формулою:

$$K_p = S_{ind} / S_{max}, \quad (2)$$

де K_p – коефіцієнт діяльнісного рівня; S_{ind} – сума індивідуальних набраних за тест балів; S_{max} – максимально можлива кількість балів за виконання тесту.

Таким чином, констатувальний експеримент дозволив виявити домінуючі чинники, які негативно впливають на формування пізнавальної самостійності студентів у процесі вивчення іноземних мов, а саме:

суб’єктивні, що представлені через аналіз рівня ПСС за критеріальними показниками (табл.3):

Таблиця 3

Суб’єктивно-критеріальні показники рівня сформованості пізнавальної самостійності студентів

Критерії		Групи	Рівні					
			I	II	III	IV		
Мотиваційно-цільовий		К	3,75	18,8	56,2	24,4		
		Е	4,7	18,4	50,2	26,7		
Вольовий	Цілеспрямованість	К	3,3	10,3	86,4	-		
		Е	3	3,6	73,4	20		
	Організованість	К	1,3	5,3	13,4	80		
		Е	2,1	11,2	73,3	13,4		
	Рішучість	К	-	-	53,4	46,6		
		Е	1,3	12	40	46,7		
	Наполегливість	К	1,5	5,2	33,3	60		
		Е	5	15	53,4	26,6		
	Самоорганізованість	К	2,1	11,2	13,4	73,3		
		Е	2,2	4,4	66,8	26,6		
	Самостійність	К	-	-	26,7	73,3		
		Е	1,2	5,5	40	53,3		
	Воля	К	-	-	100	-		
		Е	-	-	80	20		
Операційно-діяльнісний	Іншомовна комунікативна компетенція	К	28	44	21	7		
		Е	32	37	24	16		
	Базовий	У М І Н Н Я	Навчально-організаційні	К	25,5	14,5	38	22
				Е	24,3	15	37	23,7
		Навчально-інтелектуальні	К	14,5	18,1	25,4	42	
			Е	17	22,3	24,7	36	
		Навчально-інформаційні	К	13	20	33	34	
			Е	18	24,8	29,2	28	
	Навчально-рефлексивні	К	18,1	16,9	38	27		
		Е	21	18	37	24		
	Діяльнісний	К	-	30,5	57,3	12,2		
		Е	5	46,2	38,8	10		

• недостатній рівень вмотивованості студентів до самостійної пізнавальної діяльності (у складному комплексі мотивів, що лежать в основі здійснення студентами навчально-пізнавальної діяльності);

• домінування зовнішньої мотивації (0,68:1), пізнавальної і професійної мотивації майже врівноважені (0,59:1 і 0,55:1 відповідно); занепокоєння викликав факт наявності негативної мотивації (0,42:1);

• загальний рівень вольової організації особистості студентів є середнім (80 % студентів), але показники сформованості окремих вольових якостей студентів дають підставу стверджувати про наявність компенсаторних функцій деяких з них, що доповнюючи недостатню вираженість інших, сприяють здійсненню самостійної пізнавальної діяльності і досягненню поставлених цілей;

• недостатній рівень іншомовної мовленнєвої компетенції студентів і рівень сформованості навчальних умінь, що є необхідними для самостійної пізнавальної діяльності і формування ПСС (опитування, анкетування і тестування студентів щодо рівня іншомовної мовленнєвої компетенції дозволили зробити висновок про те, що в умовах професійної підготовки студентів немовних спеціальностей іноземні мови виступають засобом здійснення самостійної пізнавальної діяльності, а недостатній рівень навчальних умінь впливає на рівень пізнавальної самостійності в цілому через унеможливлення здійснювати пізнавальні дії на продуктивному рівні);

об’єктивні:

• неузгодженість навчального навантаження і бюджету часу студентів для здійснення самостійної пізнавальної діяльності;

• низька якість дидактичного середовища, яке має бути організоване викладачем;

• недостатній рівень інформаційно-методичного забезпечення самостійної навчально-пізнавальної діяльності студентів.

Констатувальне емпіричне дослідження стану реалізації проблеми формування пізнавальної самостійності студентів в умовах вищої школи дозволило накреслити шляхи формування пізнавальної

самостійності студентів, які в подальшому будуть реалізовані через впровадження в навчально-виховний процес відповідної дидактичної моделі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Березовська І. В. Особливості розвитку вольових якостей студентів у навчально-професійній діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна психологія» / Ірина Володимирівна Березовська. – Одеса, 2007. – 19 с.
2. Колпаков В. М. Теория и практика принятия управленческих решений : [учеб.пособие] / Виктор Михайлович Колпаков. – К. : МАУП, 2000. – 256 с.
3. Плягов И. М. Пути совершенствования самостоятельной работы студентов в вузе : [учеб.пособие] / И. М. Плягов, Т. И. Парубочая. – Челябинск, УГТУ, 1991. – 125 с.
4. Положення про організацію та навчально-методичне забезпечення самостійної роботи студентів // Нормативно-правовий інструментарій системи забезпечення якості освітньої діяльності в Київському національному університеті технологій та дизайну: [збірник положень] / [упор. О. Б. Моргулець; за заг. ред. проф. І. М. Грищенка]. – К. : КНУТД, 2012. – 374 с.
5. Bologna Process and European Higher Education Area. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.ond.vlaanderen.be/hogeronderwijs/bologna/>

УДК 621.396.933(075)

Кміта Є.В.

кандидат педагогічних наук,
методист відділу дистанційного навчання
Навчально-сертифікаційного центру Укрерорух

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ АВІАЦІЙНОЇ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ЗІСТАВЛЕННІ З ЕЛЕМЕНТАМИ РІДНОЇ МОВИ В КАНАДІ (на базі матеріалів різних спеціалізованих мовних центрів підготовки авіаційних фахівців)

У статті розглядаються методичні аспекти вивчення елементів авіаційної англійської мови у зіставленні з елементами рідної мови в Канаді. При цьому використовуються матеріали спеціалізованих мовних центрів підготовки авіаційних фахівців.

Ключові слова: методичні аспекти, авіаційна англійська мова, Канада, зіставлення, рідна мова.

Кміта Є. В. Методические аспекты изучения авиационного английского языка в сопоставлении с элементами родного языка в Канаде. В данной статье рассматриваются методические аспекты изучения элементов авиационного английского языка в сопоставлении с элементами родного языка в Канаде. При этом используются материалы специализированных языковых центров подготовки авиационных специалистов.

Ключевые слова: методические аспекты, авиационный английский язык, Канада, сопоставление, родной язык.

Kmita E. V. Methodological aspects of study of the elements of aviation English in comparison with the elements of native language in Canada (on the basis of materials of different specialized language centers of aviator's training). The methodological aspects of the aviation English elements, in comparison with the elements of the native language in Canada, learning are described in this article. The materials of the specialized centers of the aviation specialists' language training are used too.

Key words: methodological aspects, aviation English, Canada, comparison, native language.

Сьогодні професійне спілкування набуває все більшого значення. Професіоналізм у сучасному суспільстві, на думку Т. О. Мальковської, – це не лише особисті знання й професійні навички фахівця, але й його вміння спілкуватися у відповідному професійному середовищі, тобто володіння певним понятійно-категоріальним апаратом, нормами і правилами мовленнєвої діяльності, пов'язаними з цим професійним узусом [11, с. 6]. Можна навести приклади сфер сучасного життя, де від рівня володіння професійною підмовою залежить не лише успішність людської діяльності, але й життя учасників комунікації. Це стосується, насамперед, мови професійного спілкування авіаційних операторів – пілотів та авіадиспетчерів [10].

Сучасний етап розвитку цивільної авіації визначається загостренням проблеми людського чинника: нині 80-90 % авіаційних подій спричинені помилкою людини. На міжнародних повітряних трасах (далі – МПТ) мовний бар'єр дедалі частіше стає не другорядною, а однією з головних причин авіаційних подій. А зростання місткості пасажирських авіалайнерів збільшує кількість жертв так званих «мовних катастроф». На острові Тенериф внаслідок зіткнення двох літаків загинули 583 пасажирів і члени екіпажів повітряних суден, а в повітряному просторі над Індією – 312 [8].

З метою підвищення безпеки польотів Міжнародна організація цивільної авіації (ІКАО) висунула нові вимоги щодо рівня володіння міжнародною авіаційною мовою радіозв'язку пілотами й диспетчерами управління повітряним рухом (далі – УПР) неангломовних країн (Doc 9835). Однак аналіз авіаційних подій і передумов до них свідчить про те, що насправді головною причиною трагедій є не просто низький рівень